

HET LEGE GRAF

Geloven Een zaak of idee waarvan het realiteitsgehalte niet valt vast te stellen of te bewijzen voor waar aannemen. Mr. Nitwiz - 18 april 2015

VOLGENS VELEN VALT HET CHRISTELIJK GELOOF ONDER DEZE DEFINITIE. Terecht? Mijns inziens totaal niet. Let wel, ik ben vooringenomen, ik ben christen. En God heeft mij niet gevraagd mijn verstand op nul te zetten en maar blindelings aan te nemen, dat wat er staat of wat gezegd wordt, waar is. Integendeel, Hij nodigt iedereen uit zijn verstand te gebruiken en na te denken. Nu is dat laatste zwaar werk en daarom lenen velen liever de hersenen van anderen. Maar ik verwacht dat de lezer geïnteresseerd is en zelf durft te denken. Dat is de reden dat aan het slot niet een uitgebreide literatuurlijst staat. Eigen gezond verstand is meer dan voldoende.

In feite hebben we het gemakkelijker dan vele generaties voor ons. In de begintijd van het Christendom konden mensen nog terugvallen op ooggetuigen. Daarna kwam een lange periode van geloven op gezag. En daar slaat de bovenstaande definitie op; 'Pastoor of dominee zei dat het zo was, dus was het zo'. Heden ten dage liggen de zaken genuanceerder. De historische wetenschap heeft criteria opgesteld om gebeurtenissen uit de oudheid op betrouwbaarheid te toetsen. Dat wil ik met de kern van het evangelie eens proberen. Paulus geeft de kern aan in 1 Kor.15: 17 *En als Christus niet is opgewekt, is uw geloof zinloos; u bent dan nog in uw zonden.* Voor alle duidelijkheid, de teksten komen uit de HSV.

Kortom, kan het historisch aannemelijk gemaakt worden dat het graf van Jezus leeg was en hij is opgestaan? Een eenvoudig: 'Staat in de Bijbel, dus...' is geen onderzoek en volstaat niet. Ik ga er in dit kader vanuit dat de brieven en evangeliën niet door God geïnspireerd zijn, maar net als andere bronnen uit de oudheid met historisch onderzoek benaderd moeten worden.

Lukas geeft in het begin van zijn evangelie aan onderzoek gedaan te hebben naar de betrouwbaarheid over de verhalen rond Jezus. *Aangezien velen ter hand genomen hebben een verslag op te stellen van de dingen die onder ons volkomen zekerheid hebben, zoals zij die van het begin af ooggetuigen en dienaren van het Woord zijn geweest, aan ons overgeleverd hebben, heeft het ook mij goedgedacht, na alles van voren af aan nauwkeurig onderzocht te hebben, het geordend voor u te beschrijven, hooggeachte Theofilus, opdat u de zekerheid kent van de dingen waarin u onderwezen bent.*

Maar nu doet zich een probleem voor; de evangeliën zijn volgens veel onderzoekers, maar lang niet alle, laat geschreven en dus minder betrouwbaar als bron. Ook zijn de schrijvers niet echt bekend. Het evangelie wordt toegeschreven aan Mattheüs, maar is dat werkelijk de schrijver en wie is Mattheüs dan? Het argument dat de schrift door God is ingegeven en dus betrouwbaar is, is een argument vanuit geloofsoogpunt, maar daarom nog niet historisch wetenschappelijk onderbouwd.

Alle onderzoekers van het nieuwe testament, of ze nu gelovig zijn of niet, geven Paulus krediet. Vrijwel unaniem worden de brieven aan de Romeinen, 1 & 2 Korintiërs, Galaten en 1 Thessalonicenzen aan hem toegeschreven. Over zijn andere werk is discussie. Bovendien is het tijdstip van het schrijven van deze brieven redelijk tot goed aantoonbaar. Ook is Paulus duidelijk goed ingewijd in de theologische en filosofische materie. Daarnaast had Paulus veel connecties.

Hij wordt betrouwbaar geacht omdat Clemens van Rome, Polycarpus en Ignatius in hun brieven, die dateren van rond 100 n. Chr., Paulus citeren en de brieven aan hem toeschrijven. Even een kanttekening bij betrouwbaar: historici willen daarmee niet zeggen dat wat Paulus schrijft waar is, maar dat hij inderdaad de schrijver is. Het werk is van zijn hand, inhoudelijk kan het onwaarheden bevatten.

Gezien de vrijwel unanieme overeenstemming dat Paulus de schrijver van de brieven is, gebruiken we die als minimalistische basis.

DE EERSTE CIRKEL: GALATEN EN KORINTIËRS

Wanneer Paulus in Korinte als tentenmaker en evangelist werkte, is nauwkeurig bekend. Hij krijgt namelijk een geschil met een deel van de Joodse bevolking en wordt voor Gallio, de stadhouder van Achaje gesleept (Hand 18: 12). Van deze Gallio is bekend dat hij in 51 / 52 proconsul was en die functie gold voor één jaar. Hiermee is de datering van Paulus in Korinte zeker. De brief aan de Korintiërs vermeldt dat Paulus daar het evangelie bracht en hij benadrukt: ‘Wat ik toen zei, schrijf ik nu.’ De boodschap is niet veranderd. Die staat in 1 Kor. 15: 3-5.

DAT Christus gestorven is voor onze zonden, overeenkomstig de Schriften,

EN DAT Hij begraven is,

EN DAT Hij opgewekt is op de derde dag, overeenkomstig de Schriften,

EN DAT Hij verschenen is aan Kefas, daarna aan de twaalf.

DAARNA is Hij verschenen aan meer dan vijfhonderd broeders tegelijk, van wie de meesten nu nog in leven zijn, maar sommigen ook zijn ontslapen.

DAARNA is Hij verschenen aan Jakobus, daarna aan alle apostelen.

Deze regels lezen als een punt dicht, een ezelsbruggetje en zijn daardoor goed te onthouden. Dit voorkomt vergissingen of veranderingen. Een perfecte manier om de kern door te geven. Er zijn aanwijzingen dat deze tekst oorspronkelijk uit het Aramees komt. De Aramese naam voor Petrus, Kefas, is daarvoor een sterke aanwijzing. Ook een terugvertaling naar het Aramees levert een puntige tekst op. Dit is dan ook een aanwijzing voor de hoge ouderdom van dit credo. Het gat tussen kruisiging en bovenstaande tekst zou dan eerder maanden dan jaren bedragen.

Paulus geeft namen en noemt alleen mannen. Onderliggende toon: ‘Als je mij niet gelooft, doe dan maar navraag.’ Hij geeft aan dat Jezus aan individuen (Kefas, Jakobus en Paulus) en aan groepen (de twaalf, de vijfhonderd en alle apostelen) verscheen. De twaalf worden niet gelijkgesteld met de apostelen. In de evangeliën komen ook andere verschijningen voor.

Ik verkondig wat ik ontvangen heb. Hiermee geeft Paulus aan dat niet hij deze boodschap heeft bedacht. De boodschap is van anderen en is dus van een eerdere datum.

Hij gebruikt hier een duidelijke, wetenschappelijke insteek: *Ik verkondig wat ik ontvangen heb.* Dit is volledig volgens de Rabbijnse leerschool van Gamaliël. De inhoud is gecheckt in literatuur en bij anderen. Zijn leer wijkt in niets af van die van de andere apostelen. Dit benadrukt hij in 1 Kor. 15: 11 *Of ik het dan ben of zij, zó prediken wij en zó hebt u geloofd.* Met *zij* zijn de andere apostelen bedoeld.

Paulus verkondigt dus dood, begrafenis en opstanding van Jezus in het jaar 52 in Korinte. Omdat Jezus zeer waarschijnlijk in 30 n. Chr. gekruisigd werd, is er een gat van ca. 20 jaar tussen kruisiging en deze verkondiging. Kan dat gat kleiner?

De brief aan de Galaten geeft aanwijzingen. In Galaten 1 beschrijft Paulus zijn roeping en wat daarna gebeurde. Voor zijn bekering was hij een fel tegenstander. Gal 1: 13 *U hebt immers gehoord van mijn levenswandel, voorheen in het Jodendom, dat ik de gemeente van God uitermate fel vervolgde en die verwoestte.* Hij vraagt en krijgt van het Sanhedrin opdracht om in Damascus volgers van Christus gevangen te nemen. Deze reis valt ongeveer 2 jaar na de kruisiging. Tijdens die reis ontmoet hij naar eigen zeggen Jezus en zijn leven krijgt een radicale wending. Na deze gebeurtenis gaat hij tijdelijk naar Arabië (Gal. 1: 17). Nadrukkelijk geeft hij aan dat hij andere gelovigen en zeker die in Jeruzalem niet opzoekt. Gal. 1: 16 & 17 *ging ik meteen niet te rade bij vlees en bloed, en ging ik ook niet naar Jeruzalem, naar hen die al vóór mij apostel waren; maar ik vertrok naar Arabië en keerde weer terug naar Damascus.* Wat hij in Arabië (waarschijnlijk de Decapolis) gedaan heeft, staat niet beschreven. Het lijkt mij redelijk om aan te nemen dat hij de schokkende gebeurtenis diep overdacht heeft en als goed farizeeër aan de Schriften getoetst heeft.

Pas 3 jaar later zoekt hij contact met de apostelen in Jeruzalem. Naar joods gebruik werd een jaar volledig meegerekend, ook als er maar een paar maanden van verstreken waren. Gal. 1: 18 & 19 *Daarna, drie jaar later, ging ik naar Jeruzalem om Petrus te bezoeken, en ik bleef vijftien dagen bij hem. En ik heb niemand anders van de apostelen gezien; alleen Jakobus, de broer van de Heere.*

Wat wil Paulus nu eigenlijk zeggen? Hij zegt dat hij na zijn bekering geen contact heeft gezocht met andere christenen, maar eerst naar Arabië is gegaan. Daar is hij tot de conclusie gekomen dat Jezus wel degelijk de Messias is. Drie jaar later is hij naar Jeruzalem gegaan en heeft hij Petrus opgezocht en hij heeft ook met Jakobus gesproken. Hij heeft de gebeurtenissen op waarheid gecheckt. Dit gebeurde hooguit 5 à 6 jaar na de kruisiging. Dus Petrus en Jacobus predikten dood en opstanding al voor 35 n. Chr.

Tussen 35 en 52 n. Chr.- zo rond 48 n.- Chr., wil Paulus nogmaals bevestiging of hij op het goede spoor zit. Gal. 2: 1 & 2 *Daarna ging ik, na verloop van veertien*

jaar, weer naar Jeruzalem, samen met Barnabas, en ik nam ook Titus mee. En ik ging op grond van een openbaring, en ik legde hun het Evangelie voor dat ik verkondig onder de heidenen; en afzonderlijk aan hen die in aanzien waren, opdat ik niet misschien tevergeefs zou lopen of gelopen hebben.

De leer die Paulus bracht is dezelfde als die van Kefas, Jakobus en Johannes; *zij dus die in aanzien waren, hebben mij verder niets opgelegd.*

De conclusie is dat dood, opstanding en het lege graf reeds vanaf het prille begin centraal stond in de verkondiging. Zelfs nog voordat Paulus bij de verkondiging betrokken werd, brachten Petrus (Kefas), Jacobus, de broer van Jezus, en Johannes deze boodschap.

De ervaringen van mensen die Jezus hadden ontmoet na zijn opstanding, hadden een uiterst grote impact op alle betrokkenen. Ze geloofden zo vast in de lichamelijke opstanding dat ze hun leven ervoor over hadden.

Het lege graf was een vaststaand feit voor discipelen, Jeruzalemmers en het Sanhedrin. De tijdsruimte tussen kruisiging en het begin van de verkondiging was zo gering dat het lege graf bij alle Jeruzalemmers bekend was. Met een korte wandeling buiten de stadspoort was dit snel te verifiëren. Het Sanhedrin deed daarom geen poging het lege graf te ontkennen, maar beschuldigde de discipelen van het stelen van het lichaam. Het Sanhedrin erkende daarmee indirect het bestaan van het lege graf.

DE TWEDE CIRKEL: DE EVANGELIËN

Marcus wordt als het oudste evangelie gezien en is gedateerd rond 60 à 65 n. Chr. Maar er zijn aanwijzingen dat de kern van Marcus veel ouder is en dat twee verhalenreeksen van Petrus de basis vormen. De verhalen rond het graf zijn zonder opsmuk geschreven. De hogepriester wordt niet bij name genoemd, alsof hij nog in functie was. De andere evangeliën noemen Kajafas wel. Kajafas was hogepriester tot het jaar 37. Johannes is het jongste evangelie uit circa 95. De evangeliën zijn dus ongeveer 50 jaar na de kruisiging geschreven. Dat lijkt een hele poos, maar bij biografieën uit de oudheid is het niet ongewoon. De biografieën over Alexander de Grote dateren zo'n 300 jaar na zijn dood. Eerder geschreven materiaal is niet bewaard gebleven. Keizer Tiberius was een tijdgenoot van Jezus. Zijn levensbeschrijvingen zijn ook ongeveer 50 jaar na zijn overlijden opgeschreven. In die zin zijn de evangeliën historisch gezien betrouwbare bronnen.

MEERVOUDIGE ATTESTATIE

Met meervoudige attestatie wordt het volgende bedoeld: als een gebeurtenis in meerdere onafhankelijke bronnen voorkomt, is de waarschijnlijkheid dat het echt gebeurd is, groter. Alle bronnen, zowel evangeliën als brieven (samen zeker 6), vermelden de kruisdood en de claim van de opstanding. De kruisdood van Jezus is daarmee een historisch feit. Ook de claim van zijn opstanding door een groep volgelingen is zeker.

CRITERIUM VAN DE GÈNE

Dit criterium stelt dat informatie die niet pleit voor de betrokken persoon, waarschijnlijk betrouwbaar is. Zo heeft het overspel tussen koning David en Bathseba een hoge historische betrouwbaarheid. Geen koning hoort graag de misstappen van zijn voorvaderen. In het onderstaande volgen een aantal voorbeelden.

De Romeinen hadden nogal last van messiaans gerichte bewegingen. Als dergelijke verzetsbewegingen het Romeinse gezag tartten, werd daar op een standaard manier mee afgerekend: de leider werd gekruisigd. Vervolgens werd niets meer van hen vernomen. De kruisiging van een Messias was te schandalig om te verwachten. De Messias zou in de Joodse beleving de Romeinen verdrijven en het volk vrijheid brengen.

Het Sanhedrin verwierp Jezus als Messias en beschuldigde hem van godslastering. Dat hij gekruisigd werd, was het bewijs dat ook God hem verworpen had. Een valse messias dus. Zijn volgelingen waren verslagen door de kruisdood van hun meester. Niet alleen verloren ze een vriend, maar ze konden niet anders concluderen dan dat het Sanhedrin toch gelijk had. Het is onvoorstelbaar dat een religieuze beweging een geëxecuteerde crimineel vereert die het Messiaanse rijk proclameerde, maar het niet waar maakte. De volgelingen hadden totaal geen toekomstverwachtingen meer, daarmee voldoet de opstanding aan het criterium van de gène.

De claim van een leeg graf en de opstanding draaide het bewijs om; God erkende daarmee dat Jezus de Messias was. Dit gaf de beweging vleugels; de groei was explosief, zelfs onder priesters. *Hand. 6: 7 En het Woord van God verbreedde zich en het aantal discipelen in Jeruzalem nam sterk toe; en een grote menigte priesters werd aan het geloof gehoorzaam.*

De graflegging van Jezus werd gedaan door een vooraanstaand lid van het Sanhedrin. Jozef van Arimathea had toegang tot Pilatus. Zowel het Sanhedrin, Pilatus en vrouwen uit de volgelingen wisten waar het graf lag. Dat juist vrouwen ontdekten dat het graf leeg was, is een sterke aanwijzing voor de waarheid van dit gebeuren. Het getuigenis van een vrouw was niet rechtsgeldig in een rechtbank. Had men het verhaal verzonnen, dan waren mannen als eersten bij het graf aangekomen. Het gegeven dat vrouwen het eerst waren, komt in alle evangeliën voor: meervoudige attestatie.

JACOBUS

Markus 3: 21 En toen Zijn verwanten dat hoorden, gingen zij eropuit om Hem tegen te houden, want zij zeiden: Hij is buiten Zichzelf. Dat is netjes gezegd voor: hij is gek.

Joh. 7: 3 Zijn broers dan zeiden tegen Hem: Vertrek vanhier en ga weg naar Judea, zodat ook Uw discipelen de werken die U doet kunnen zien. 4 Want niemand doet iets in het verborgene, en streeft er tegelijk zelf naar dat men openlijk over hem

spreekt. Als U deze dingen doet, maak Uzelf dan openbaar aan de wereld. 5 Want ook Zijn broers geloofden niet in Hem.

Tijdens het leven van Jezus, hadden zijn broers niet veel met hem op. Het leven van Jakobus verandert totaal na een verschijning van Jezus. Deze gebeurtenis had zoveel impact op Jakobus dat hij zelfs de dood verkoos in plaats van zijn Heer te verloochenen. Volgens Flavius Josephus liet hogepriester Ananos II in het jaar 62 Jakobus, “de broer van de Jezus die de messias wordt genoemd” stenigen.

PAULUS

Paulus geloofde de opstanding absoluut niet. Het is niet onmogelijk dat hij zelfs getuige van de kruisiging was. De afkeer tegen de leden van die weg richtte zich in eerste instantie tegen bekeerlingen die voortkwamen uit een groep Grieks sprekende Joden. Die groepering was vrijer in opvatting. Als één van hun woordvoerders, Stefanus, gestenigd wordt, is Paulus daarbij nauw betrokken. Volgens traktaat Sanhedrin VI moesten de getuigen hun mantel aan de voeten van de rechters afleggen. Hand. 7: 58 En zij wierpen hem de stad uit en stenigden hem, en de getuigen legden hun kleren af aan de voeten van een jongeman, die Saulus heette. Saulus vroeg toestemming om deze groepering te vervolgen en hij kreeg volmacht. In korte tijd werd Jeruzalem te gevaarlijk voor de aanhangers uit de Griekse Joden. Zij vluchtten naar steden in de omgeving. Saulus trok naar Damascus om daar voormannen van de beweging gevangen te nemen. Onderweg heeft hij volgens eigen zeggen een ontmoeting met Jezus, een ervaring die zijn geloof volledig op de kop zet. Dit is ongeveer twee jaar na de kruisiging.

TEGENGELUIDEN

De verschijningen van Jezus waren hallucinaties. De ontgoocheling van de discipelen na de dood van Jezus pleit hiertegen. In hun beleving was het over en uit. Een hallucinatie van één persoon zou nog denkbaar zijn, maar een verschijning aan groepen: de twaalf, een groep van 500 broeders en alle apostelen is onwaarschijnlijk. Ook de verschijningen aan twee verklaarde tegenstanders: Jakobus, de broer van Jezus en Paulus kan nauwelijks aan een hallucinatie toegeschreven worden. Bovendien een hallucinatie levert geen leeg graf op.

Jezus is niet aan het kruis gestorven en was schijndood. Een kruisiging was een uiterst gruwelijke en efficiënte executie. Een gekruisigde had geen kans om te overleven. De centurion belast met de executie, stond met zijn leven garant voor het welslagen. Een centurion had genoeg ervaring om te weten wanneer een persoon dood was. Maar zekerheid boven alles. Vandaar nog een proef op de som in de vorm van een lansstoot. Ongetwijfeld heeft Pilatus een rapport gekregen; 'executie uitgevoerd'.

Maar stel dat Jezus wel schijndood was, dan zou hij na het bijkomen uitgebreide medische hulp nodig gehad hebben. De evangeliën spreken van een verheerlijkt lichaam en niet van een medisch wrak. Bovendien stelde Pilatus een wacht ter beschikking. En die zou zeker niet helpen.

Een opstanding houdt een doorbraak van de natuurwetten in. Een idee dat toen en nu moeilijk te aanvaarden is. Daarom wijzen sommigen de mogelijkheid van een opstanding categorisch af. Dood is dood. Mens en dier komen niet zo maar weer tot leven. Dat gaat tegen de natuur in. Deze visie deel ik en leefde ook in de eerste eeuw. Joden die wel in een opstanding geloofden, verwachtten die pas bij het einde van de wereld.

EINDCONCLUSIE

Bovenstaande maakt duidelijk dat er een goede historisch verantwoorde grondslag onder de kern van het christendom ligt. Jezus onderging de kruisdood vanwege de claim de Messias te zijn. Het graf waarin hij lag, bleek na een paar dagen leeg te zijn. De opstanding als historisch feit is moeilijk aantoonbaar. Niemand was daarbij. Daarentegen is het een historisch feit dat de discipelen vast in de lichamelijke opstanding geloofden. Een claim die hun spot en vervolging opleverde. Beide criteria: het criterium van de gène en meervoudige attestatie is van toepassing op kruisdood, het lege graf en het geloof in de opstanding.

EN HET LICHAAM?

Geen van de betrokkenen zou een gekruisigde als messias accepteren en een onmiddellijke opstanding uit de dood was een onjoodse gedachte. Toch kon geen van de betrokken partijen het lichaam tonen of aannemelijk maken waar het was. Historisch valt hierover niet meer te zeggen. Voor mij is de verrijzenis de meest logisch denkbare verklaring, hoe tegendraads ook.

Waarom neem ik dan toch de Opstanding voor feitelijk waar aan? De argumenten hier boven genoemd, maken het verstandelijk aanvaardbaar. Maar er is meer, er is een motief. De buitengewone reden van de noodzaak van de Opstanding ligt in het feit dat Jezus' dood het einde betekende van zijn beweging, maar Zijn Opstanding bewijst dat Zijn claims waar zijn en dat God daar volledig achter staat. Een uitspraak in geloof, een betere verklaring heb ik niet. ■